

צריך למסור את נפשו לקיום מצוותיו, וא"כ אין בזה היתר אלא לעצמו ולא לזולתו.
ומיושבת בזה היטב קושית האחרונים מסוגיא דע"ז דלא הותר לרפא עין שמרדה

אלא משום שיש בה פיקוח נפש, ואילו משום הצלת אבר לא התירו, דהתם י"ל דמיירי ברופא שבא לרפא את החולה, ולא בחולה עצמו.

בדין להכשיל רופא להציל סכנת אבר בשבת [ובגדרי לפני עור]

הרב חיים שניידמן

מעשה שהיה באדם שהיתה לו סכנת אבר, ונשאלה השאלה האם מותר לו לילך להתרפא בשבת, וכבר נתבאר לעיל דשיטת ר"ת דמשום דאבון אבר אחד מותר לחלל את השבת, אכן הלא לא קי"ל כוותיה, ואף למה שכתב הש"ך דסכנת אבר היא כסכנת מיתה, הרי לדעת האבני נזר לא הותר זה אלא במקום אונס, אך להתרפאות במקום סכנת אבר אסור, ואף לדעת הפמ"ג דשרי, מ"מ הרי הכריח דבשבת ודאי מודה הש"ך דאסור.

אמנם הרה"ג עקיבא מדלוב צידד להקל לילך לרופא במקום סכנת אבר, דאף דאין היתר לרופא לחלל שבת לצורך סכנת אבר, מ"מ כלפי החולה הבא אצל הרופא כל הנידון לאסור עליו הוא רק משום איסור לפני עור שמכשיל את הרופא בחילול שבת, וא"כ לכאורה דינו ככל שאר הלאוין שהרי הם נדחין במקום סכנת אבר לדעת הש"ך, ואמנם זה אינו למש"נ דכל דברי הש"ך לא נאמרו אלא באנסין ולא במתרפאין, אלא דבפשוטו שיטת הש"ך להתיר גם בדרך רפואה.

אמנם דנו בזה בגדר לאו דלפני עור במלאכת שבת, והוא עפ"י מה שחקרו האחרונים בגדר לאו דלפני עור, האם הוא לאו מסוים לכל איסור ואיסור שבתורה, באופן דלפ"ז נמצא דלאו דלפ"ז דשבת נידון כלפני עור מסוים של שבת, וא"כ חומרא דמלאכת שבת חלה אף בלאו דלפני עור, או דנימא דאיסור כללי הוא לכל המצוות שאסור להניח מכשול בפני חבירו, ואין שם איסור שבת נתפס במסוים במכשלה זו.

וכבר נחלקו הראשונים בסנהדרין [דף עד:] באם לפני עור דג' עבירות נידון כאביזרייהו

שצריך למסור נפש עליהם, דדעת הרמב"ן דאינו נידון כאביזרייהו, ואילו כבעל המאור מבואר דצריך למסור נפשו על כך [זולת באונסין להנאת עצמן דאי"צ למסור נפש], דלפני עור דג' חמורות נידון כחמורות, וא"כ לכאורה ה"נ לפני עור דשבת נידון כאיסור שבת שאין נדחה מפני סכנת אבר. אכן באמת הרי הרמ"א [יו"ד סי' קנ"ז ס"א] פסק לדינא כדעת הרמב"ן.

ובקובץ הערות [סי' מ"ח סק"ט ובהשמטות] צידד דאף לדעת הרמב"ן דאין צריך למסור נפש שלא לעבור בלפני עור דג' חמורות, היינו דוקא כאשר מכשיל נכרי, אך כאשר מכשיל אחד מישראל צריך למסור נפשו מדינא דערבות, דכיון דכל ישראל ערבים זה לזה, הרי שהוא נתפס בעונו, [ומה דמשמע ברמב"ן בפרשת כי תשא דאהרן לא היה צריך למסור נפשו על העגל, היינו משום דהתם עדיין לא קיבלו עליהם ערבות עד שעברו את הירדן].

וא"כ לפי"ז מן הדין שאסור להתרפאות אצל רופא בשבת להצלת אבר, שהרי מאחר שהרופא מזהר על כך הרי שהמתרפא אצלו יתפס בעונו מדין ערבות, זולת אם הרופא מומר, דבזה חזרנו למה שנחלקו הפוסקים האם יש חובת ערבות לענין מומר, שהגאון מקובנא בעין יצחק [אה"ע ח"א סי' א' סק"ו] צידד להוכיח מהש"ך [יו"ד סי' קנ"א סק"ו] דאין ערבות למומר, וכ"ה באבני"ז [יו"ד סי' קכ"ו], [אך יעוין בעין יצחק מה שהסיק].
והנה איתא בשבת [דף ג.] דבעה"ב שעמד ברה"י ובידו פת והעני עקרו מידו והוציאו לרה"ר והניחו, העני חייב חטאת ובעה"ב מותר, והקשו בתוס' [ד"ה בבא] דהא בעה"ב מכשילו ועובר

בלפני עור, ואף אם העני יכול לקחתו מעצמו בלא עזרת הבעה"ב, [יל"ע למה הסכמתו להעני שיקח אינה כהנחת מכשול], מ"מ אסור מדרבנן מדין מסייע בידי עוברי עבירה, ותירץ בתו"י דמדין שבת מותר, ואינו אסור אלא מדין לפנ"ע ומסייע. **והגרע"א** בשבת שם ביאר דברי התו"י, דנפ"מ רבתיא בזה דהוא מותר מדין שבת, דהנה נחלקו הראשונים בעירובין [דף טז]. בדין המחלל את השבת באיסור דרבנן אם נעשה מומר לכל התורה, כשם שהמחלל שבת באיסור תורה דנעשה מומר לכל התורה [כמבואר בעירובין שם וחולין ה.], ומעתה קמ"ל הש"ס דאף הבעה"ב מסייע או מכשילו לעני, מ"מ אינו נעשה מומר לכל התורה, יען דאיסור שבת אין כאן, עכ"ד הגרע"א.

ובדעת התוס' יש מקום לומר עפ"י מש"נ לעיל, דאף לפני עור דשבת חשיב איסור של שבת, ואף גם זאת דאיסור מסייע דרבנן גדרו כגדר לפני עור, ולכן הוקשה להתוס' דמאי שנא

מעוקר בלא מניח והא גם בזה איכא מיהא איסור משום לפנ"ע ומסייע, ולא תי' כדעת התו"י, ומעתה שוב יש לדון בגוונא הנ"ל דלפנ"ע דשבת חמור. **ובהנהגות** מהרצ"ח בשבת שם העיר למה כתבו תוס' רק דיש כאן איסור דרבנן של מסייע, הא מה"ת מחויב הוא למנעו כמבואר בר"מ [ספה"מ מצוה ק"ה] שנצטוינו למנוע הרוצה לחטוא בתוכחה מדכתיב הוכח תוכיח, [וי"ל עפ"י הגרי"פ (ח"ג ע' רד): בדעת הר"מ (פ"ו דעות) דדין תוכחה אינו אלא אחר שחטא], אך למש"נ י"ל, דדוקא לפני עור או איסורא דמסייע הוי מאיסורי שבת, אף ביטול מצות הוכח תוכיח ודאי אינו מצוה דשבת.

ובפרשת אמור [פכ"א פ"א] הובא מה שדנו בדין השתלת אברים לכהן [כגון שנפלה לו אצבע], האם מותר לו להתעסק בהשתלת ידו, שכן עובר בלאו דטומאת כהנים במקום סכנת אבר, יעוי"ש שכתבתי לפי האמור כאן.

בפלוגתת הראשונים אם מותר להחמיר למסור נפשו על כל המצוות

ושמרתם את זוקותי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וזוי בהם אני ה'. [פי"ח פ"ה]

בסנהדרין [דף עד.] ובע"ז [דף כז:] תניא, אמר רבי ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודה זרה ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג, ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם, אכן חכמים נחלקו על רבי ישמעאל וס"ל דבע"ז יהרג ולא יעבוד [דכתיב ואהבת את ה' אלהיך], ומ"מ בשאר כל המצוות הדר דינא דאין צריך למסור נפשו עליהן, וכמו שאמרו ביומא [דף פה:] מנין לפיקוח נפש שהוא דוחה שבת שנאמר וחי בהם ולא שימות בהם.

בתוס' ע"ז [דף כז:] ד"ה יכול כתבו וז"ל, אם רצה להחמיר על עצמו אפילו בשאר מצות רשאי, כמו ר' אבא בר זימרא דירושלמי

[ע"ז פ"ג ה"ה] שהיה אצל עכו"ם, א"ל אכול נבלה ואי לא קטלינא לך, א"ל אי בעית למיקטלי קטול ומחמיר היה דמסתמא בצנעא הוה, עכ"ל, וכן הוא גם שיטת הרא"ש בע"ז [פ"ב סי' טז], ובב"י [יו"ד סי' קנ"ז] הביא שכן הוא גם שיטת הסמ"ק [סי' ג'] והר"ן בשבת [דף מט.] ורבינו ירוחם, יעוי"ש.

[ובב"י] הביא בשם הסמ"ק (סי' ג') דלא שרי למסור נפשו אלא כשבאין להעבירו על דת, אך כשכופין אותו להנאת עצמן אסור למסור"נ, וראיה לזה, דביבמות (דף קנא:) איתא מעשה בנכרי שכפה אחד לתלוש עשב מן הקרקע בשבת להנאתו, ומסר נפשו למיתה, וכתבו בתוס' סנהדרין [דף עד:] ד"ה קטול) שלא היה בקי בהלכות, שהרי אין לו למסור נפשו על כך, והיינו כיון דהיה אונסו להנאת עצמו, והמהרי"ק (שורש קל"ז) נחלק עליו, ודחה דבשבת שאני, והארכתי בזה לקמן.